

■ УДК 159.964.26:398

А. В. Гурина, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків

СИМВОЛИ КОЛЕКТИВНОГО НЕСВІДОМОГО В КУЛЬТУРІ УСНОЇ ТРАДИЦІЇ

Проаналізовано публікації, у яких досліджено символіку традиційної культури. Виявлено проблеми щодо осмислення ритуалу як символічної форми поведінки. Запропоновано новий підхід у дослідженні символів традиційної культури. З'ясовано, що поняття «колективні уявлення» Л. Леві-Брюля та «колективне несвідоме» К. Г. Юнга є важливими інструментами в з'ясуванні сутності символіки традиційної культури. Застосовано положення концепції К. Г. Юнга про колективне несвідоме для пояснення сутності символіки традиційної культури. Виявлено систему символічних форм зовнішньої та внутрішньої поведінки, значення символу кола в традиційній культурі. З'ясовано, що символи традиційної культури є проекцією на зовнішній світ архетипального образу колективного несвідомого.

Ключові слова: *символ, ритуал, традиційна культура, мислення, колективне несвідоме, архетип.*

А. В. Гурина, кандидат искусствоведения, доцент, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

СИМВОЛЫ КОЛЕКТИВНОГО БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО В КУЛЬТУРЕ УСТНОЙ ТРАДИЦИИ

Проанализированы публикации, посвященные исследованию символики традиционной культуры. Выявлены проблемы в осмыслении ритуала как символической формы поведения. Предложен новый подход в исследовании символов традиционной культуры. Выявлена важность понятий «коллективные представления» Л. Леви-Брюля и «коллективное бессознательное» К. Г. Юнга как инструментов в познании сущности символики традиционной культуры. Применено положение концепции К. Г. Юнга о коллективном бессознательном для пояснения сущности символики традиционной культуры. Выявлено систему символических форм внешнего и внутреннего поведения, значение символа круга в явлениях традиционной культуры. Определено, что символы традиционной культуры являются проекцией на внешний мир архетипального образа коллективного бессознательного.

Ключевые слова: *символ, ритуал, традиционная культура, мышление, коллективное бессознательное, архетип.*

A. V. Hurina, Candidate of Art Criticism, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE SYMBOLS OF COLLECTIVE UNCONSCIOUS IN THE CULTURE OF ORAL TRADITION

This paper presents a review of the publications that are concerned with the study of the symbolism of traditional culture. The author reveals the issues in

understanding the ritual as a symbolic form of behaviour. This paper proposes a new approach to the study of the symbols of traditional culture. The author demonstrates the importance of the terms “collective representations” by Lucien Levy-Bruhl and “collective unconscious” by Carl Gustav Jung as the tools in the knowledge of the essence of the symbolism of traditional culture. The article applies the provisions of C. G. Jung’s concept on the collective unconscious for explaining the essence of the symbolism of traditional culture. The author unfolds the system of symbolic forms of external and internal behaviour in traditional culture. The author identifies the significance of the symbol of a circle in the phenomena of traditional culture. It is determined that the symbols of traditional culture are a projection on the external world of the archetypal image of the collective unconscious.

Keywords: *symbol, ritual, traditional culture, thinking, collective unconscious, archetype.*

Постановка проблеми. Дослідження символічних форм поведінки, найвищим ступенем реалізації яких є ритуал, — одна з важливих проблем гуманітарної науки. Символ є одним з основних понять філософії та естетики, проте часто цей термін використовується в побутовому значенні. Але те, що на перший погляд є простим і зрозумілим, у науці найскладніше. А. Ф. Лосев звертав увагу на те, що поняття символу має найбільше неоднозначних трактувань у літературі та мистецтві (Лосев, 1976, с. 4).

Упродовж тривалого часу символізм у традиційній культурі досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, проте проблема культурного й народнопоетичного символізму знову перебуває в центрі уваги гуманітарної науки ХХ–ХХІ ст.

Якщо пізнавати явища в об’єктивній перспективі, необхідно зрозуміти минуле людини. Тому осягнення архаїчних символів має суттєве значення. Без розуміння символів традиційної культури неможливий аналіз найрізноманітніших явищ фольклору. Розгляд лише фольклорних текстів не може наблизити до осмислення його суті. Різним аспектам виявлення символіки в традиційній культурі присвячені численні праці, але зв’язки між символікою народнопоетичних образів, предметів побуту людини та дієвою символікою, тобто символікою ритуалів (обрядів), не виявлені. Відповіді на питання про генезу ритуалів також не надано. Водночас, як зазначав В. Тернер, ритуал та його символіка — це не просто маскування глибин соціальних і психологічних процесів, вони мають онтологічну цінність, є визначальними до етапних станів людини, еволюція якої відбувається здебільшого завдяки культурним інноваціям. Пізнання походження символічних дій може бути нагально необхідним для культурного розвитку, особливо нині (Turner, 1975, pp. 31–32).

Об’єктом дослідження є фольклор як система мислення, **предметом** — символіка традиційної культури як проекція колективного несвідомого. **Мета** статті — пояснити символічний смисл ритуалів та інших явищ традиційної культури за допомогою категорій «representations collectives» («ко-

лективні уявлення») Л. Леві-Брюля й «колективне несвідоме» К. Г. Юнга, «поведінка» Г. Орлова.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Написані ще в ХІХ ст. класичні праці О. О. Потебні «О некоторых символах в славянской народной поэзии», «Переправа через реку как представление брака» нині знову стали актуальними. Увага дослідника зосереджена на виявленні символічного значення природних стихій та об'єктів, що сприймалися передусім як образи внутрішніх станів людини. Образ переправи (мосту, броду) є одним із ключових у міфопоетичній картині світу (Потебня, 2000).

Дослідженню обрядової символіки присвячено немало праць М. Ф. Сумцова. Учений виявляє сферу значень ритуальної їжі в знакових етапах життя людини — народження, весілля, поховання, Різдво, зустріч весни, свято Івана Купала, жнива; уважає, що тут криється система смислів, яка дозволяє розглядати їжу як ритуальний символ. Увага дослідника зосереджена на ключових ритуальних символах, навколо яких створювалося магічне поле ритуальних дій. Зокрема, це українське виліце — весільний сакральний символ та інші варіанти обрядового дерева. У них М. Ф. Сумцов убачає символ древа життя, світового дерева (Сумцов, 1996).

У дослідженнях кінця ХХ ст. особливого значення надано символічним формам поведінки, найвищою серед них є ритуал. Так, В. Н. Топоров (1978) відзначає зацікавлення проблемами ритуалу, звертає увагу на позицію послідовників еволюційної антропології — прагнення зрозуміти феномен ритуалу. Мету подальших досліджень у цій сфері вчений убачає у визначенні сутності ритуалу, його ролі в кризових життєвих ситуаціях суспільства.

Увага В. Тернера зосереджена на ритуалі як символічній дії. Учений досліджував культурний та історичний контексти символіки, наголошував на важливості розшифрування ритуальних форм і з'ясуванні походження символічних дій для культурного розвитку суспільства.

Результати дослідження генези ритуальних дій, семантики архаїчних образів, системи символів фольклору залежать від методологічної позиції дослідника, дослідницьких підходів у вирішенні проблеми, уважає Н. Н. Велецька (1978). Її аналіз ритуалів виявив: рудименти язичництва різних стадіальних рівнів особливо тривало зберігаються в ритуалах, що пов'язані з культом предків. Так, фрагменти ритуалу проводів на «той світ» виявляються в діях з останнім снопом чи стилізованим символом — жмутком останніх колосків у формі голови або бороди людини. Як зазначає дослідниця, розуміння цього ритуалу дозволяє усвідомити сутність символіки найархаїчніших явищ слов'янської обрядності, висловлює цікаву думку: можливо, *ритуали й породжували уявлення* архаїчної людини. Проте вирішення проблеми генези традиційної обрядності вбачає в порівняльно-історичному вивченні рудиментів культури предків у слов'янській народній традиції.

Вивчаючи обряди «переходу», В. І. Єрьоміна (1991) намагалася зрозуміти систему уявлень як основу існування циклу сімейних обрядів у часи їх продуктивного побутування. Звернемо увагу: учений дійшов висновку

щодо необхідності пошуку основ давніх мотивів, що набули відображення у фольклорі, не в обряді, а в обрядових формах мислення, втрачених світоглядних основах, оскільки саме вони є найдавнішими і найконсервативнішими.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим у вивченні проблеми символу в традиційній культурі є усвідомлення того, що із символом пов'язана складна система ритуалу, як і з наслідуванням, сприйняттям, тобто базується на *домінантних аспектах психіки людини*.

Аналіз наведених публікацій, а також багатьох інших, пов'язаних з питаннями специфіки та сутності архаїчних явищ традиційної культури, свідчить про функціонування цілої системи символічних форм поведінки — як зовнішньої, так і внутрішньої. Зовнішня символічна поведінка виявляється в ритуально-обрядових діях, ритуальних предметах, вербальних фольклорних текстах. Про внутрішню йтиметься далі.

Отже, дослідники традиційної культури мали на меті зрозуміти ритуал та його походження, у подальшому виявити його сутність та роль у складних життєвих ситуаціях. Слід звернути увагу: у дослідженні ритуалу йшлося про *символічні форми поведінки* — ритуал вважається однією з них. Проте для вирішення проблеми цього недостатньо, необхідні нові підходи, методи дослідження, які окреслені в працях Л. Леві-Брюля (1994). К. Г. Юнга (1997, 1996, 1994), Г. Орлова (2005).

Так, К. Г. Юнг запропонував гіпотезу колективного несвідомого — багатьох динамічних психічних структур, сформованих досвідом сотень поколінь у процесі адаптації до універсальних умов існування людини, що наслідуються кожною людиною. Вона підтверджується наявністю таких моделей поведінки, які є загальнолюдськими та які не можна пояснити набутими в культурному середовищі. Інстинкти й архетипові форми поведінки, а також найспецифічніші расово зумовлені психічні потенції невлучливо спрямовують мислення, позначаються на відчуттях, визначають сприйняття, уроджені схильності, здібності. «Як і інстинкти, паттерни колективної думки людського розуму є вродженими й успадкованими. За необхідності вони починають діяти в усіх нас відносно однаковою способом. Емоційні виявлення, до яких належать ці кліше мислення, пізнавані в усьому світі», — стверджує доктор Юнг (1996, с. 76).

З концепцією колективного несвідомого пов'язане поняття архетипу, що вказує на існування в душі певних форм, які були наявні завжди і скрізь (Юнг, 1997, с. 70). У дослідженнях міфологічного їх називають «мотивами»; у психології первісних племен їм відповідає поняття «representations collectives» Л. Леві-Брюля; у сфері порівняльного релігієзнавства вони визначені як «категорії уявлення». На основі порівняння змісту понять «колективне несвідоме» К. Г. Юнга, «колективні уявлення» Л. Леві-Брюля, «внутрішня поведінка» Г. Орлова дійшли висновку, що, ймовірно, йдеться про *мислення, специфічне для давньої людини*. Розглянемо докладніше.

«Representations collectives» («колективні уявлення») — основна концепція всіх праць Л. Леві-Брюля. Колективні уявлення мають притаманні

саме їм закони, відмінні від аналогів у психології, що базуються на аналізові індивідуального досвіду. Вони мають такі ознаки: притаманні всім членам певної соціальної групи, передаються від покоління до покоління, навіюються окремим особистостям, викликаючи почуття поваги, поклоніння, страху тощо (Леви-Брюль, 1994, с. 9). Колективні уявлення не пов'язані з безпосереднім досвідом людини, а зумовлені соціальним середовищем. Характерною ознакою первісного світовідчуття-мислення є закон партиципації (співпричетності) (Леви-Брюль, 1994, с. 62). Відчуття співпричетності посилюються під час священних церемоній, ритуалів посвячення інших сакральних дій. Зовнішні виявлення партиципації — дії, які можна спостерігати.

Порівняємо: згідно з К. Г. Юнгом, саме «символи — суть колективні уявлення» (1996, с. 57), похідні від первісних сил та творчих фантазій. Ці образи і є спонтанними уявленнями. За природою та походженням символи не індивідуальні, а колективні.

Г. Орлов у культурологічному дослідженні «Древо музики» оперує незвичними для дослідників музики категоріями «досвід», «порядок», а також використовує для дослідження музичної культури категорію «поведінка». Він зазначає: «Поведінка члена будь-якої групи та суспільства визначається спільною для них культурою, неписаними законами її «нечутної мови»» (Орлов, 2005, с. 174). «Під поведінкою, — додає науковець, — розуміють дії, що можна бачити — зовнішні прояви партиципації. Водночас у К. Г. Юнга архетипи — «зразки емоційної та ментальної поведінки людини»» (1997, с. 440). Усі люди наділені спільними зразками емоційної й ментальної поведінки. Саме їх К. Г. Юнг називає архетипами.

Відповідно, архетипи наявні практично в усіх сферах діяльності людини. Так, дію архетипів дослідники проаналізували в мистецтвознавстві, історії, соціології, антропології, але наочніше концепцію К. Г. Юнга можна застосувати під час аналізу культурної діяльності людини, оскільки архетипи зумовлюють наш менталітет, то вони повинні проявлятися і в цій сфері.

Історія людства нині виявлена в давніх символічних образах і міфах. Вагомий внесок у розуміння та переоцінку вічних символів здійснили представники школи аналітичної психології К. Г. Юнга. Вони досліджували здатність людини до продукування символів, мета — виявити роль символічнопороджуючої функції в психіці несвідомого людини (Юнг, 1997, с. 18). Як доводить К. Г. Юнг, несвідоме є природним явищем, що *породжує* осмислені символи (1996, с. 116). Символи були «органами» асиміляції та інтеграції в давньому суспільстві, їх свято оберігала спільна згода (Юнг, 1996, с. 107). Учений вважає, що «несвідоме в психіці сучасної людини зберігає здатність до продукування символів, яка раніше набула виявлення в ритуалах та віруваннях первісних людей» (Юнг, 1996, с. 122–123).

Існує багато символів, які за природою та походженням не індивідуальні, а колективні. Деякі з них виникли в «колективному несвідомому» — саме в тій частині психічного, яка утримує та передає спільне психологічне

надбання людства. *Недоступне безпосередньо колективне несвідоме «спілкується» зі свідомістю мовою символів.*

Людський розум має свою історію. На додаток до раціонального мислення існує ще й мислення в первинних образах, символах, які старші за історичну людину та які людина має від народження з найдавніших часів. Органічний і психічний розвиток принципово не відрізняються. «Як рослина дає квіти, так психічне породжує символи» (Юнг, 1996, с. 70). «Я дотримую тієї думки, що спочатку робились речі та відбувалися події й лише пізніше хтось запитував, чому вони робились і відбувались» (Юнг, 1996, с. 83). Внутрішні мотиви виникають із глибинного джерела, що не породжене свідомістю і не підкоряються йому. У міфології давніх часів ці сили називали «мана», або духами. Численні настанови наслідують типові форми мислення, універсальні жести задовго до того, як людина почала мислити рефлексивно.

Історія символізму свідчить, що практично будь-яке явище чи предмет можуть набувати символічного значення. Людина схильна до символізації й несвідомо перетворює на символи, предмети та форми оточуючого світу — таким чином наділяючи його психологічною значимістю, використовуючи ці символи в традиційній культурі, релігії, мистецтві.

К. Г. Юнг поділяє символи на природні й культурні. Природні символи вкорінені в несвідомий зміст психічного, тому репрезентують немало варіацій основних архаїчних образів. Культурні символи — це ті, якими користувалися для вираження «вічних істин» і які в багатьох релігіях використовуються й нині. Ці символи зазнали численних перетворень, більш чи менш свідомого розвитку, таким чином стали колективними образами, що наявні в цивілізованому суспільстві. Культурні символи — важливі складові ментальності людини.

Символопороджуюча функція колективного несвідомого проявляється через вірування, настанови, символи та ритуали первісних людей (Хендерсен, 1996, с. 123). Одним із найважливіших символів у житті людини є символ кола, або мандала (Юнг, 1997, с. 311). Його походження пов'язують із «заповідним колом», із «чаклунським колом», магія якого збереглася в численних народних звичаях (Юнг, 1994, с. 176). Символ кола виникає в первісному поклонінні сонцю, вбачаємо його в зображенні мандал, який завжди вказує на найважливіший аспект життя — цілісність. «Коло-оберіг» як символ має захистити єдність свідомості від руйнуючої дії несвідомого (Юнг, 1994, с. 184). У язичницькому мистецтві такі кола називають «сонячними колесами», фігурують вони вже в малюнках на скелі, які датують епохою неоліту, тобто часом, коли колесо ще не було винайдене людиною. Найдавніше з відомих зображень мандал — палеолітичне «сонячне колесо», знайдене в Родезії.

Як зауважує К. Г. Юнг, термін «сонячне колесо» відображає лише зовнішню сторону цього зображення. Проте в усі часи воно мало значення як переживання архетипального внутрішнього образу. Споглядання мандал

має заспокоювати, викликати відчуття того, що життя знову стало впорядкованим і осмисленим.

Важливо, що ще не так давно в Слобідській Україні була записана від носіїв традиції веснянка «Кроковее колесо», тобто «шафранне», «сонячне колесо», про яку згадує й О. Потебня. «Кроковее колесо вище тину стояло, многа дива видало» — ця веснянка-гуканка кричалась дівчатами, котрі закликали Весну, ходячи при цьому по колу, тримаючи барвисті стрічки, що були прив'язані до колеса. Колесо на довгій жердині тримала одна із учасниць обряду, котра стояла в центрі кола.

Традиційна культура надає немало прикладів використання символу кола. Так, у слов'янській культурі традиційний спів — це молитви Хорсу, Духу Сонця. З теонімом Хорс пов'язане поняття «хор» і дослівно означає — Лад чи Сонячне коло. Корінь «хор» знаходимо в словах різних народів, які належать до аграрної культури, — єгиптян, вавилонян, іранців, осетин, афганців, вірмен, українців та інших слов'янських, романських і германських народів (Шаян, 1987, с. 616). У єгиптян Хор (Гор) — це Бог Сонця. Первісні хори розташовувались концентричними колами, виголошуючи молитви, рухались по колу — за сонцем. Звідси назва — хоровод (кругляк, аркан, коломийка).

Одним із численних доказів дієвості символу кола як проєкції на світ архетипального образу є знахідка археологів у Черкаській області — залишки давніх споруд, які розташовувалися концентричними колами (*Історія української культури*, 2001, с. 175).

Обрядові пісні, що співають в Україні, виникли більше п'яти тисяч років. Нині вони збереглися завдяки безперервній усній передачі з покоління в покоління, залишаючи при цьому віру в їх магічну силу. Практично всі вони пов'язані із символом кола. Це численні кругові ігри-веснянки — дівчата, тримаючись за руки, йшли по колу (обов'язково за сонцем) і «гукали» Весну. Водили хороводи й навколо Коструба, Марени — антропоморфних символів Зими та смерті. На русальному тижні обходили двори (оберіг коло), плели вінки, рухалися зі співом по колу в танцях. Живі обряди також передбачали кругові ігри, що супроводжувалися магічними співами-заклинаннями. «Вогняні колеса» спускали з високих місць — такі обрядові дії характерні для сакральних свят багатьох народів Європи.

Висновки. Психологічний аналіз природних і культурних символів, здійснений у працях К. Г. Юнга, дозволяє по-новому осмислити явища традиційної культури. Основні положення праць ученого та його послідовників уможливають пояснення ритуалів як зовнішньої форми поведінки людей архаїчного суспільства, проєкцію на явища культури змісту колективного несвідомого, а також дозволяють усвідомити явище традиційної культури як «ієрархію символічних реальностей» (Орлов, 2005).

Явища традиційної культури — це символічне вираження психологічного стану архаїчного світосприйняття-світовідчуття. Символи традиційної культури є проєкцією на зовнішній світ архетипального образу, що наявний у глибинах колективного несвідомого.

Символопороджуюча здатність колективного несвідомого проявилась через вірування та ритуали первісної людини. Психічний зміст символів традиційної культури людство зробило частиною свого існування.

Символізм традиційної культури виявляється в ієрархічній системі: зовнішній і внутрішній поведінці, де внутрішнє — це неписані закони традиційного суспільства, настанови, звичаї; символіка уявлень — це символи «переходу» у весільній та поховальній обрядовості; зовнішнє — ритуали (обряди) як дієві символи; предметна символіка — коло, дерево, хліб, вінок й інші численні предмети, костюми, малюнок орнаменту; вербальна та звукова (обрядовий звук) символіка традиційних пісень.

Символ кола — оберіг людської свідомості, збереження порядку, захист від хаосу несвідомого — зберіг своє основне психологічне значення від найперших виявів свідомості людини, які закарбувалися традиційною культурою, до витончених форм сучасного мистецтва.

Призначення символів традиційної культури, як і релігійних символів, — надавати смисл людському життю. Символи традиційної культури як виявлення колективного несвідомого сприяють гармонізації психіки, врівноважуючи свідоме й несвідоме, мають глибоку психологічну дію на людей.

Перспективи подальших досліджень. Раніше дослідники традиційної культури не використовували категорії «колективні уявлення» Л. Леві-Брюля та «колективне несвідоме» К. Г. Юнга в процесі вирішення проблеми походження та смислу ритуалу й інших явищ традиційної культури. Використання цих категорій у дослідженні культури усної традиції, культури загалом відкриває нові горизонти.

Список посилань

- Велецкая, Н. Н. (1978). *Языческая символика славянских архаических ритуалов*. Москва: Наука.
- Еремина, В. И. (1991). *Ритуал и фольклор*. Ленинград: Наука.
- Історія української культури*. (2001). (Т.1). Київ.
- Лосев, А. Ф. (1976). *Проблема символа и реалистическое искусство*. Москва: Искусство.
- Леві-Брюль, Л. (1994). *Сверхъестественное в первобытном мышлении*. Москва: Педагогика-Пресс.
- Лотман, Ю. М. (1987). Символ в системе культуры. *Труды по знаковым системам XXI*. (с. 10–21). Тарту.
- Орлов, Г. (2005). *Древо музыки* (2-е изд.). Санкт-Петербург: «Композитор Санкт-Петербург».
- Потебня, А. А. (2000). *Символ и миф в народной культуре*. Москва: Лабиринт.
- Сумцов, Н. Ф. (1996). *Символика славянских обрядов*. Москва: «Восточная литература». РАН.
- Топоров, В. Н. (1978). О ритуале. Введение в проблематику. *Архаический ритуал в фольклорных и раннелитературных памятниках*. (с. 7–60). Москва: Наука.

- Тэрнер, В. (1983). *Символ и ритуал*. Москва: Наука.
- Хендерсен, Дж. (1996). Древние мифы и современный человек. *Человек и его символы*. (с. 120–191). Санкт-Петербург: Б.С.К.
- Шаян, В. (1987). *Віра предків наших*. Гамільтон.
- Юнг, К. Г. (1997). *Сознание и бессознательное*. Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Юнг, К. Г. (1996). Подход к бессознательному. *Человек и его символы*. (с. 16–294.). Санкт-Петербург: Б.С.К.
- Юнг, К. Г. (1994). *О психологии восточных религий*. Москва: «Медиум».
- Turner, V. W. (1975). *Revelation and Divination in Ndembu Ritual*. Ithaca. London.

References

- Veletskaya, N. N. (1978). *Pagan symbolism of the Slavic archaic rituals*. Moscow: Nauka. [In Russian].
- Yeremina, V. I. (1991). *Ritual and folklore*. Leningrad: Nauka. 207 p. [In Russian].
- History of Ukrainian Culture* (2001) (Vols 1-5; Vol. 1). Kyiv. 1134 p. [In Ukrainian].
- Losev, A. F. (1976). *The Problem of Symbolism and Realistic Art*. Moscow, Iskusstvo. [In Russian].
- Lévy-Bruhl, L. (1994). *Supernatural in primitive thinking*. Moscow, Pedagogika-Press. [In Russian].
- Lotman, Yu. M. (1987). Symbol in the system of culture. *Treaties on sign systems XXI*. (pp. 10–21). Tartu. [In Russian].
- Orlov, G. (2005). *The Tree of Music* (2nd ed.). Sankt-Peterburg: «Kompozitor Sankt-Peterburg». [In Russian].
- Potebnya, A. A. (2000). *Symbol and myth in popular culture*. Moscow: Labirint. [In Russian].
- Sumtsov, N. F. (1996). *Symbols of Slavic rites*. Moscow: «Vostochnaya literatura». RAN. [In Russian].
- Toporov, V. N. (1978). *About the ritual. Introduction to the problematics*. Archaic ritual in folklore and early literary monuments (pp. 7–60). Moscow: Nauka. [In Russian].
- Turner, V. (1983). *Symbol and ritual*. Moscow: Nauka. [In Russian].
- Henderson, J. (1996). *Ancient myths and modern man*. Man and His Symbols (pp. 120–191). Sankt-Peterburg: B.S.K. [In Russian].
- Shaian, V. (1987). *Faith is our ancestors*. Hamilton. [In Ukrainian].
- Jung, K. G. (1997). *Consciousness and the unconscious*. Sankt-Peterburg: Universitetskaja kniga. [In Russian].
- Jung, K. G. (1996). *Approach to the unconscious*. Man and his symbols. (pp. 16–294.). Sankt-Peterburg: B.S.K. [In Russian].
- Jung, K. G. (1994). *On the Psychology of Eastern Religions*. Moscow: «Medium». [In Russian].
- Turner, V. W. (1975). *Revelation and Divination in Ndembu Ritual*. Ithaca, London. [In English].

UDC 159.964.26:398

A. V. Hurina, Candidate of Art Criticism, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE SYMBOLS OF COLLECTIVE UNCONSCIOUS IN THE CULTURE OF ORAL TRADITION

The aim of the paper is to explain the symbolic meaning of the rituals and other phenomena of traditional culture.

Research Methodology. The study is based on the application of the terms “collective representations” by Lucien Levy-Bruhl and “collective unconscious” by Carl Gustav Jung, “behaviour” by G. Orlov.

Results. The article applies the provisions of C. G. Jung’s concept on the collective unconscious for explaining the essence of the symbolism of traditional culture. The psychological analysis of natural and cultural symbols that are contained in C. G. Jung’s works makes it possible to reconsider the phenomenon of traditional culture, affords ground for understanding the phenomena of traditional culture as a projection of the content of the collective unconscious, to explain the rituals as the external form of human behaviour of the archaic society. The phenomena of traditional culture are a symbolic expression of the psychological state of the archaic worldview, outlook. It is determined that the symbols of traditional culture are a projection on the external world of the archetypal image of the collective unconscious. The symbolic construct ability of the collective unconscious showed itself through beliefs and rituals of a primitive man.

The author unfolds the system of symbolic forms of external and internal behaviour in traditional culture. Internal behaviour means specific unwritten laws of traditional society, paradigms, habits; the symbolism of representations means the symbols of transition in wedding and funeral rites. External behaviour means rituals as effective symbols; meaningful symbolism is a circle, tree, grain, wreath and numerous other objects, costumes, picture ornament; verbal and sound symbolism of traditional songs.

The author identifies the significance of the symbol of a circle in the phenomena of traditional culture. The symbol of a circle is the protection of human consciousness from the chaos of the unconscious. It has preserved its basic psychological importance in the culture of mankind. The symbols of traditional culture as the case of the collective unconscious promote mind harmonization by balancing the conscious and unconscious.

Novelty. This paper proposes a new approach to the application of new methods and the explanation of meaning and origin of the symbols of traditional culture.

The practical significance. The application of the categories “collective representations” by Lucien Levy-Bruhl and “collective unconscious” by Carl Gustav Jung, “behaviour” by G. Orlov opens new horizons of knowledge of the culture of oral tradition.

Keywords: *symbol, ritual, traditional culture, thinking, collective unconscious, archetype.*

Надійшла до редколегії 12.06.2017 р.